

СТ А Н О В И Щ Е

От: *доц. д-р Борис Петров Попиванов, Катедра Политология, Философски факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, научна специалност „Политология“*

Относно: *дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Политология“ в УНСС.*

Автор на дисертационния труд: *Теодор Симеонов Славев*

Тема на дисертационния труд: *Упадък на социалния капитал при
неолиберална политика*

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 219/03.02.2020 г. на Заместник-Ректора на УНСС по НИД.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към *Катедра „Политология“, Факултет „Международна икономика и политика“* на УНСС по *научна специалност Политология* съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 1069/16.05.2012 г. Дисертантът е отчислен с право на защита съгласно Заповед на Ректора на УНСС №940/11.04.2019 г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Депозираният дисертационен труд се състои от 257 страници основен текст (увод, три глави, заключение и библиография) и отделно 3 приложения.

Актуалността на темата не подлежи на съмнение. Дисертантът акцентира на значението на световната икономическа криза след 2006 г.

като криза на неолиберализма, чиито последици преживяваме днес и следва да оценим в тяхната пълнота. Аз бих добавил и неизменната актуалност на проблема за българското обществено и политическо развитие. Не само за изследователя, но и за всеки информиран читател е важно да осмисли факторите на социалната и политическата динамика у нас, да разбере „къде сме ние“ и по такъв начин да фиксира както шансовете, така и ограниченията, възникващи в рамките на това развитие. Разбира се, възможни са различни подходи. Най-общо, те се свеждат до два главни типа. Единият предполага да се върви „отвътре навън“, да се интерпретира българския казус и от него да се извлече обяснителна теория. Вторият, предпочетен от Теодор Славев, трасира пътя „отвън навътре“, да се извлече теория и да се провери обяснителната ѝ сила по отношение на България. Това е по-трудният, но в много отношения и благодатен път, защото решително скъсва с аналитичния провинциализъм и полага обекта на изследване в контекста на глобалните теоретични и концептуални дебати.

Целта, задачите, обектът, предметът, тезата и работните хипотези на дисертационния труд са ясно дефинирани. Първоначално имах известни колебания относно формулировката на основната цел („да изследва упадък на социалния капитал при неолиберална политика чрез конструиране на собствен авторски подход“, с.9), и по-точно, дали не би следвало да има по-разширен вид („да докаже и изследва“), доколкото ключово предизвикателство пред автора е именно аргументирането на твърдението за „упадък“, а едва след това изследване на проявленията на този „упадък“. Приемам обаче предложения вариант, защото от него произтичат водещите приноси на самата дисертация. Ограниченията пред изследването са уместни и коректно посочени. Методите и подходите, очертани в увода, са надлежно разграничени, реално приложени и необходими за осъществяването на зададената цел.

Структурирането на текста в глави и раздели е мотивирано подчинено на решаването на изследователските задачи. Разгръщането на анализа следва логиката: *какво е социален капитал в условията на капиталистическа система – как функционира той през призмата на политическите идеологии – и преживява ли упадък в съвременна България*. Приложенията би следвало да бъдат дадени след библиографията, а не преди нея. Литературата е добре подбрана, съдържа централни, включително последни по дата източници. На български език са публикувани още много трудове върху социалния капитал, включително монографии на Драгомир Неделчев или Начко Радев, но приемам, че авторът се е ориентирал само към онези български

изследвания, които имат непосредствено значение за формиране на собствената му позиция. Все пак най-съществените източници по темата наистина идват отвън.

Стилът на дисертацията е научно издържан, логичен, точен.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В съответствие с жанра „становище“ няма да правя цялостен преглед на дисертационния труд и неговите резултати, а ще очертая моментите, които според мен добиват най-голяма тежест.

Капитализмът е интерпретиран като система, чиято икономическа подсистема „засмуква“ другите две, социална и политическа, и ги подчинява на логиката си, без обаче да ги лишава от основание за съществуване. Ако доминацията на икономическата подсистема стигне до крайност, се получава неолиберален капитализъм, в който демокрацията се оказва застрашена просто защото за политика няма място.

Социалният капитал е понятие, използвано предимно за обозначаване на влиянието на неикономически фактори върху икономическите. Заедно с това почти не е изучено обратното влияние, на икономическото върху неикономическото, което на практика „опазарява“ социалните отношения. Ето така социалният капитал може да бъде не само „добър“, но и „лош“. Централна роля заема изучаването на производството на социални злини чрез социалния капитал.

Важна е дисциплинарната перспектива. Възходът на теориите за социалния капитал е настъпил с опитите на икономикса да обясни социалното измерение на икономиката. Това се случва за сметка на политическата икономия, неизменно фокусирана върху интегрирането на икономическо и политическо. За да разберем по-добре обществения ефект на социалния капитал, е необходимо да излезем извън икономикса и (икономическата) социология и да потърсим гледната точка на политологията.

Да операционализираме социалния капитал политологично означава да анализираме как той функционира структурно (системно) и аксиологически (нормативно). Критиката на политическите идеологии е подходящ отправен пункт за подобно „пътешествие“. С нейна помощ можем да установим как либералният подход се стреми да съчетае индивидуалното с колективното, консервативният – да задържи традиционалисткия компонент на обществените връзки, а социалистическият – да фиксира достъпа до една егалитарна система за разпределение на ресурси. Неолибералният подход е свързан с два (бих ги

нарекъл) парадокса. Първо, той налага идеология, която по своите характеристики деидеологизира обществото, защото потиска него и държавата в името на пазара. Пазарът е откъснат от политическото и социалното. Второ, той извежда един принцип, свободата, до абсолют, като по този начин обаче го самостеснява, защото в негово име смазва публичните системи, генериращи кохезия. Свободата остава привилегия на онези, които имат ресурса да я ползват. Съответно, необходими са реидеологизация и нови пространства на свобода.

Прегледът на българското развитие демонстрира, че страната реализира неолиберален преход и функционира като неолиберална държава. Тук идва на място разграничението между системен и релационен социален капитал (тезата за „двойствената природа“). В България в упадък е системният, докато релационният преживява възход. Всъщност това е механизмът, по който се изгражда олигархия. Негово условие за възможност са неравенствата, а те доказват адекватността на социалистическия подход към социалния капитал.

Решение на кризата може да се търси в потенциалната демократична логика на социалния капитал. Ако той бъде осмислен като инструмент за демократизация, защото „връща“ политиката и обществото като параметри в уравнението на управлението, недостатъците на неолиберализма могат да бъдат превъзможнати. Съвременните социални движения, възникнали в борба с неолиберализма, нямат успех дотолкова доколкото нямат ясна идеологическа основа. А обществото, за да постигне демократично развитие, има нужда от повече системна, а не само релационна свобода.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приносите, посочени от дисертанта (с.31 от Автореферата), са реални. Първите два имат важно теоретико-методологическо значение, третият – научно-практическо, а четвъртият – емпирично. Интердисциплинарният характер на изследването позволява да се достигнат приноси на различни равнища от познанието.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът има шест публикации по темата (четири самостоятелни в български научни списания и сборници и две в съавторство в чужбина) и отговаря на изискванията за популяризиране на резултатите от дисертационния труд сред научната общност.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът коректно възпроизвежда и синтезира съдържанието и основните моменти от дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Дисертационният труд е резултат на дългогодишно задълбочено и педантично изследване. Не е лесно да бъде критикуван по същество, дори и при най-„скептични“ изходни позиции. Все пак бих посочил няколко линии на „напрежение“, които биха могли евентуално да бъдат „изчистени“ при преработката на текста за негово публикуване във вид на монография.

Първо, тезата за капитализма като „политическа система“ (напр. с.21, 28). Обикновено е прието да се смята, че капитализмът е основата на различен тип политически системи, сред които най-популярна е тази на либералната демокрация. Авторът отчасти се води от разбирането, че икономическата логика на капитализма потиска демократичността. Въпреки всичко, може би са потребни допълнителни уточнения.

Второ, въпросът за отношението между капитализма и неолибералния капитализъм. Част от разсъжденията за системния капитализъм в дисертацията се опира на анализи и автори от един двувековен период. Същевременно проблемът за социалния капитал сякаш се интерпретира на нивото на едно съвременно измерение на капитализма, а именно неолибералното. Може би трябва да се изясни винаги ли говорим за капитализъм като единна логика, в ед.ч., или съществуват капитализми с принципно различни основи.

Трето, концепцията за неолиберализма като идеология. Дисертационният текст разграничава (с.154) политическата идеология от културния код. Стои питането дали при идеологиите е възможна подобна процедура, при която диференцираме политическата визия и мотивация от културното преживяване.

Тези мои бележки при прочита по никакъв начин не поставят под съмнение общите достойнства на депозирания труд, нито логиката му на изложение и формулираните изводи. Могат да бъдат приети като несигурности на читателската рецепция. Защото при всяко положение говорим за зряло, завършено изследване, носещо уверения почерк на изграден изследовател с ясно съзнание за методи и понятия. Далеч не всеки труд, предлаган за защита, може да се похвали с такава увереност и

спокойна ориентация в сложно и остродискусионно политологично, социологическо и философско поле.

8. Заключение

Ще гласувам категорично „за“ присъждането на ОНС „доктор“ по научна специалност „Политология“ на г-н Теодор Симеонов Славев.

16.03.2020 г. / София

Подпис: